

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

Əlyazma hüququnda

FİRUZƏ NƏCƏF QIZI ƏLİYEVƏ

**MÜASİR ŞƏRAİTDƏ İQTİSADIYYATIN TƏNZİMLƏNMƏSİ
MEXANİZMİNDƏ MALİYYƏLƏŞDİRMƏNİN
TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ PROBLEMLƏRİ**

İxtisas : 5308.01 – Ümumi iqtisadiyyat

İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim
edilmiş dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

BAKİ – 2014

Dissertasiya işi Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin “İqtisadiyyatın tənzimlənməsi” kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər:

İqtisad elmləri doktoru, professor
Həsən Bəkir oğlu Allahverdiyev

Rəsmi opponetlər:

Əməkdar elm xadimi,
İqtisad elmləri doktoru, professor
Arif Şəkərəli oğlu Şəkərəliyev,

İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru
Ramil Məmmədəli oğlu Əliyev

Aparıcı təşkilat:

Bakı Dövlət Universitetinin
“İqtisadiyyat və idarəetmə”
kafedrası.

Dissertasiyanın müdafiəsi “__24__” _sentyabr_ 2014-cü il saat 14⁰⁰-da Azərbaycan dövlət İqtisad Universitetinin D 02.051 dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: Az 1001, Bakı şəhəri, İstiqlaliyyət küçəsi 6, Azərbaycan Dövlət
İqtisad Universitetinin D 02.051 dissertasiya şurası.

Dissertasiya işi ilə Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat “__19__” _avqust_ 2014-cü ildə göndərilmişdir.

**D 02.051 dissertasiya
şurasının elmi katibi, i.e.n.**

dos.Z.İ.Mustafayeva

İŞİN ÜMUMİ XARAKTERİSTİKASI

Mövzunun aktuallığı. Dövlət müstəqilliyini əldə etmiş Azərbaycan Respublikasında milli iqtisadiyyatın bazar münasibətlərinə keçirilməsi əsasında yeni iqtisadi sistemin formalaşması və inkişafı əsl zəruriyyətə çevrilmişdir. Yeni iqtisadi sistemin əsas funksiyası onun mexanizmlərinin qarşılıqlı təsir və əlaqələrinin təmin edilməsi, ölkənin sahib olduğu resurslardan tam və səmərəli istifadəsinin tənzimlənməsini ön plana çəkmiş olur. Bu baxımdan müasir dövrdə elə bir çevik və işlək maliyyə, pul-kredit mexanizmi qurmaq lazımdır ki, ölkənin bütün resurslarından səmərəli istifadə əsasında milli iqtisadiyyatın davamlı, dinamik inkişafı təmin edilmiş olsun. Bu mühüm problemlərin həlli isə öz növbəsində hər bir iqtisadi mexanizmlərin, xüsusi ilə də maliyyə mexanizminin iqtisadiyyatın tənzimlənməsi sistemində rolu və əhəmiyyətinin ətraflı tədqiqini tələb edir.

İqtisadiyyatın inkişafına, iqtisadi artımın dinamikliyinə nail olunmasını, cəmiyyətdə, sosial sabitliyin qorunub saxlanmasını, müasir şəraitdə dövlətin tənzimləyici mexanizmlərini getdikcə təkmilləşdirmədən təmin etmək mümkün deyildir. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi, müasir şəraitdə ölkənin tənzimləyici maraqlarının qorunub saxlanılması baxımından mühüm obyektiv zərurət təşkil edir. Belə ki, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi, hər şeydən öncə cəmiyyətin ictimai tələbatının ödənilməsi zərurətindən irəli gəlir. Odur ki, bazar iqtisadiyyatının formalaşmasında dövlətin tənzimləyici rolu və funksiyaları daha da gücləndirilməlidir. Tənzimlənmənin iqtisadi metodları içərisində maliyyə mexanizmi əhəmiyyətli yerə və rola malikdir. Bu baxımdan, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsində maliyyə mexanizminin daha da təkmilləşdirilməsinin hərtərəfli, kompleks tədqiqi xüsusi elmi və praktiki əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi sistemində maliyyə mexanizminin yeni istehsal münasibətlərinin xarakterinə uyğunlaşdırılması, investisiya qoyuluşlarında paritetliyin təmin edilməsi, transformasiya prosesini yaşayan respublikamız üçün mühüm tənzimləyici əhəmiyyətə malikdir.

Müasir şəraitdə milli iqtisadiyyatın formalaşması və inkişafında dövlətin və onun tənzimləmə alətlərinin rolu artmaqdadır.

Qeyd etmək lazımdır ki, son illər dövlət tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində iqtisadiyyatın maliyyə resurslarına olan tələbatının ödənilməsi istiqamətində zəruri kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri baş vermişdir. Belə ki, əsasi ulu H.Ə.Əliyev tərəfindən qoyulan neft strategiyasının reallaşdırılması istiqamətində uğurlu nəticələr əldə edilmişdir. 1994-cü ildə imzalanmış neft kontraktları iqtisadiyyata iri miqyaslı investisiya qoyuluşlarının cəlb edilməsinə stimül yaratmışdır. Azərbaycan Respublikası prezidentinin fərmanı ilə Dövlət İnvestisiya Şirkətinin yaradılması iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunun investisiyalaşdırılması baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir.

Lakin bütün bunlara baxmayaraq iqtisadiyyatın tənzimlənməsi mexanizmində maliyyələşdirmənin yeni istehsal münasibətlərinin xarakterinə uyğunlaşdırılması ilə bağlı həllini gözləyən çoxsaylı problemlər də mövcuddur. Qeyri-neft sektorunun investisiya resurslarına olan tələbatının ödənilməsi, dövlət

büdcəsindən kompleks məqsədli proqramların həyata keçirilməsi, iqtisadiyyatın davamlı, dinamik inkişafının təmin edilməsi bir vəzifə olaraq qarşıda durur. Məhz, bütün bunlar mövzunun seçilməsini və onun aktuallığını şərtləndirir.

Problemin öyrənilmə səviyyəsi. İstər keçmiş, direktiv planlaşdırma sistemində, istərsə də müasir şəraitdə milli iqtisadiyyatın inkişaf konsepsiyaları və maliyyələşdirmə məsələlərinə dünya iqtisad elmində çoxcəhətli bir proses kimi müxtəlif nəzəri istiqamətlərdən və səpkilərdən müraciətlər olmuşdur. İqtisadçı alimlərdən Z.Ə.Səmədzadə, Ə.C.Muradov, S.H.Hacıyev, Ə.İ.Bayramov, N.M.İmanov, Ə.Q.Əlirzayev, H.X.Kazımlı, H.B.Allahverdiyev, M.X.Mehbullayev, M.A.Əhmədov, F.R.Rəhmanov, A.Ş.Şəkəraliyev, K.A.Şahbazov, Ə.P.Babayev, T.Ə.Quliyev, Q.N.Manafov, Ü.A.Əliyev, L.H.Kərimli, S.V.Salahov, E.A.Hacıyev, R.M.Əliyev və başqaları problemin ayrı-ayrı tərəflərini öz tədqiqatlarında nəşr olunmuş əsərlərində araşdırmışlar. Xarici ölkə iqtisadçılarından A.M.Babiç, L.N.Pavlova, A.M.Babaşkina, İ.N.Qerçekova, A.L.Zloçevskiy, V.İ.Nazarenko, A.Q.Popov, S.M.Keyns, P.Samuelson, E.Atkonson, S.Stiqlist və başqalarının tədqiqatları milli iqtisadiyyatın inkişafında, iqtisadiyyatın tənzimlənmə mexanizmində maliyyənin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı daha geniş tədqiqatlar aparmışlar. Aparılan tədqiqatlar müxtəlif dövrlərdə işlənsələr də, bunların fərqli və alternativliyinin müasir dövrdə baş verən proseslərə tətbiqi baxımından şərhli tədqiqatın işinin mövzusunı əhatə edir.

Tədqiqatın **məqsədi** müasir şəraitdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsinin və onun maliyyə mexanizminin elmi-nəzəri məsələlərini araşdırmaqdan, makroiqtisadiyyatın tənzimlənməsi sistemində maliyyə mexanizminin müasir vəziyyətini təhlil etməkdən və iqtisadiyyatın tənzimlənmə sistemində maliyyələşdirmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi istiqamətinin müəyyənəşdirilməsi ilə bağlı elmi cəhətdən əsaslandırılmış təkliflər və tövsiyələr verməkdir. Odur ki, tədqiqat işində aşağıdakı məsələlərin araşdırılması qarşıya qoyulmuş və yerinə yetirilmişdir.

- iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin zəruriliyi və onun elmi, nəzəri konsepsiyasının qiymətləndirilməsi;
- iqtisadiyyatın tənzimlənməsinə xas olan forma və metodların müəyyənəşdirilməsi;
- makroiqtisadi tənzimlənmə sistemində maliyyələşdirilmənin müasir vəziyyətinin təhlili;
- iqtisadiyyatın formalaşmasında dövlətin rolu və funksiyasının araşdırılması;
- iqtisadiyyatın tənzimlənməsində maliyyələşdirmənin təkmilləşdirilməsi istiqamətlərinin müəyyənəşdirilməsi.

Tədqiqatın obyektı. Tədqiqatın obyektı olaraq Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyatı, onun makroiqtisadi tənzimlənməsində fəaliyyət göstərən dövlət orqanları götürülmüşdür, **predmeti** isə milli iqtisadiyyatın formalaşması və inkişafının maliyyələşdirmə məsələlərinin öyrənilməsidir.

Tədqiqat işinin nəzəri metodoloji əsaslarını klassik və neoklassik məktəblərin elmi-nəzəri konsepsiyaları, milli iqtisadiyyatın inkişaf nəzəriyyələri, monetar və investisiya haqqında baxışlar, Azərbaycan və xarici ölkə

iqtisadçıların elmi-tədqiqat işləri, Azərbaycan Respublikası prezidentinin milli iqtisadiyyatın inkişafı və tənzimlənməsi ilə bağlı fərman və sərəncamları, bu sahədə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin qəbul etdiyi qanunvericilik aktları, xarici və respublika iqtisadçı alimlərin dərc edilmiş əsərləri təşkil edir. Tədqiqat prosesində müşahidə, iqtisadi statistik, analitik təhlil, sintez, müqaisə və dinamik inkişaf metodlarından istifadə edilmişdir.

Dissertasiya işinin elmi yeniliyini müasir şəraitdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsi mexanizmində maliyyənin rolunun təkmilləşdirilməsi, maliyyə və investisiya amillərinin qarşılıqlı əlaqəsinin iqtisadi inkişaf baxımından təhlili, müasir şəraitdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsi mexanizmində maliyyələşdirmənin perspektiv istiqamətlərinin göstərilməsi təşkil edir.

Aparılmış araşdırmaların yekunu olaraq dissertasiya işinin elmi yeniliyi aşağıdakılardan ibarət olmuşdur:

- milli iqtisadiyyatın formalaşması və inkişaf prosesində maliyyələşdirilmənin təsir mexanizmi müəyyənləşdirilmişdir;
- müasir şəraitdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsində maliyyə resurslarının səmərəli bölgüsünə dair təkliflər verilmişdir;
- milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsi sistemində maliyyələşdirmə mexanizminin təkmilləşdirilməsinə dair tövsiyə və təkliflər irəli sürülmüşdür;
- iqtisadi artımın stimullaşdırılmasında investisiya resurslarının artırılması və təkmilləşdirilməsinə dair təkliflər irəli sürülmüşdür;
- iqtisadiyyatın tənzimlənməsinin maliyyə mexanizminin yeni istehsal münasibətlərinin xarakterinə uyğunlaşdırılması ilə bağlı təkliflər irəli sürülmüşdür;
- maliyyələşdirmənin dövlət tənzimlənməsinin dünya təcrübəsinin əsas məqamları önə çəkilərək Azərbaycanda onun təkmilləşdirilməsi yolları göstərilmişdir.
- müasir şəraitdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsi mexanizmində maliyyələşdirmənin, regionların sosial-iqtisadi inkişaf istiqamətlərinə və dövlətin maliyyə, pul-kredit siyasəti ilə əlaqələndirilməsinin çevik işlək mexanizminə dair təkliflər verilmişdir.

Dissertasiya işində irəli sürülən təkliflər və tövsiyələrin reallaşdırılması milli iqtisadiyyatın inkişafından, onun tənzimlənməsində mühüm rol oynaya bilər. Bununla yanaşı dissertasiyanın materiallarından tədris prosesində, xüsusi ilə "İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi" fənninin tədrisində istifadə oluna bilər.

Tədqiqatın nəticələrinin çap edilməsi və işıqlandırılması. Dissertasiyanın elmi nəticələri 4,15 çap vərəqi həcmində 18 məqalə və tezislərdə əks edilmişdir.

Tədqiqatın əsas müddəaları araşdırılmış təklif və tövsiyələri respublikada keçirilən elmi-praktiki konfranslarda məruzə edilmişdir. Tədqiqat işinin əsas nəticələri Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin, Azərbaycan Elmi Tədqiqat Kənd Təsərrüfatının iqtisadiyyatı və Təşkili İnstitutunda istifadə üçün qəbul edilmişdir. (20 noyabr 2012-ci tarixli 16/86 sayılı arayış).

Dissertasiya işi giriş, üç fəsl,nəticə və təkliflərdən ibarət olub, ədəbiyyat siyahısı ilə birlikdə kompyuter yazısında 148 səhifə olmaqla özündə 10 cədvəl, 2 sxem, 3 qrafiki birləşdirir.

MÜNDƏRİCAT

GİRİŞ

I Fəsil MÜASİR ŞƏRAİTDƏ İQTİSADİYYATIN DÖVLƏT TƏNZİMLƏNMƏSİNİN MALİYYƏ MEXANİZMİNİN NƏZƏRİ METODOLOJİ ƏSASLARI.

- 1.1. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin zəruriliyi və onun nəzəri metodoloji əsasları.
- 1.2. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin maliyyə mexanizmi və onun spesifik xüsusiyyətləri.
- 1.3. İqtisadiyyatın tənzimlənməsinin maliyyə mexanizmi sahəsində beynəlxalq təcrübə və onun Azərbaycanda tətbiqinin xüsusiyyətləri.

II Fəsil MİLLİ İQTİSADİYYATIN TƏNZİMLƏNMƏ SİSTEMİNDƏ MALİYYƏ MEXANİZMİNİN MÜASİR VƏZİYYƏTİNİN TƏHLİLİ.

- 2.2. Müasir şəraitdə tənzimlənmənin iqtisadi mexanizmlərdən istifadənin vəziyyəti.
- 2.3. Makroiqtisadi tənzimlənmədə maliyyə mexanizmi və onun müasir vəziyyətinin təhlili.
- 2.4. Makroiqtisadi tənzimlənmədə maliyyə mexanizminin formalaşmasında dövlət bölməsinin rolu.

III Fəsil. MÜASİR ŞƏRAİTDƏ İQTİSADİYYATIN TƏNZİMLƏNMƏSİ SİSTEMİNDƏ MALİYYƏLƏŞDİRMƏNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİNİN ƏSAS İSTİQAMƏTLƏRİ.

- 3.1. İqtisadiyyatın maliyyə tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi prioritetləri.
- 3.2. Maliyyə resurslarının artırılmasında dövlətin investisiya siyasətinin strategiyası.
- 3.3. İqtisadiyyatın tənzimlənməsi sistemində maliyyələşdirmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri.

**Nəticə
Ədəbiyyat**

İşin məzmunu.

1. Müasir şəraitdə dövlət tənzimlənməsinin tədqiqi, onun nəzəri-metodoloji əsasları.

Təcrübə göstərir ki, iqtisadiyyatın tənzimlənməsinin zəruriliyi, onun nəzəri metodoloji əsasları, iqtisadiyyatın tənzimlənməsinin beynəlxalq təcrübəsi və onun Azərbaycanda tətbiqinin xüsusiyyətləri, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin maliyyə mexanizmi və onun tətbiqinə sistemli yanaşma dövlətin daimi diqqət mərkəzində olmuşdur. İstər keçmişdə və istərsədə müasir şəraitdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsində dövlətin rolu birmənalı olaraq qəbul edilmişdir. Bütünlüklə dövlət tənzimlənməsi olmadan iqtisadi və sosial baxımdan davamlı inkişafa nail olmaq mümkün deyildir. İqtisadi subyektlərin fəaliyyətinin ölkənin tənzimləyici maraqları baxımından kordinasiyası yalnız dövlət və bazar münasibətlərinin səmərəli tənzimlənməsi vasitəsilə həyata keçirilə bilər.

Dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinin təcrübəsi belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin konkret mexanizminin mövcudluğundan bəhs etmək yalnızlıq olardı. Bununla belə dövlət tənzimlənməsi hər bir ölkədəki mövcud ictimai-siyasi şəraitdən, milli iqtisadiyyatın formalaşdırılmasının spesifik xüsusiyyətlərindən bilavasitə asılıdır. Bu baxımdan hər bir ölkədə mövcud şərait, etnik milli, təbii-iqtisadi şərait müxtəlifdir. Müasir dövrü yaşayan ölkələr uzun müddət sosialist istehsal münasibətləri şəraitində fəaliyyət göstərmişlər ki, bu da əhalinin psixologiyasında, təfəkküründə hakim mövqe tutmuşdur. Transformasiya prosesinin ilkin dövrlərində bazar özünün tənzimlənməsinə üstünlük verilməsi, dövlətin sosial-iqtisadi proseslərdən kənarda qalması vəziyyəti mürəkkəbləşdirmişdir.

Azərbaycanın müstəqillik dövrünə diqqət etsək belə qənaətə gəlmək olar ki, postsovet münasibətlər sistemindən azad bazar iqtisadiyyatına keçidlə transformasiya proseslərinin həyata keçirilməsi Qarabağ müharibəsi və Ermənistanın hərbi təcavüzü, siyasi ciddiyyətlər və dövlət çevrilişi fonunda baş vermişdir. Belə bir şəraitdə ölkənin ərazisinin 20%-nin məlum hadisələrlə əlaqədar işğala məruz qalması, 1 milyondan çox qaçqının ölkə ərazisinə səpələnməsi sosial-iqtisadi vəziyyəti gərginləşdirmişdir.

Ümummilli lider H.Ə.Əliyev cənablarının xalqın təkidli tələb ilə hakimiyyətə qayıdışı, cəmiyyətin ictimai, siyasi hayatında stabilləşdirmə meyllərinin güclənməsi, Qarabağ müharibəsində atəşkəsin təmin edilməsi, iqtisadi islahatlara start verilməsi ilə müşayət olunurdu. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq münasibətlər sistemində köklü inteqrasiyası, xarici investisiyaların axını "Əsrin müqaviləsi" ilə başlanan neft kontraktlarının imzalanması azad sahibkarlığın inkişafına şərait yaratdı. Həyata keçirilən makroiqtisadi sistemləşdirmə tədbirləri ilk öncə maliyyə sabitliyinin təmin olunması, böhranın hiperinflyasiyanın dayandırılması ilə nəticələndi. İqtisadiyyatın əsas sahələrində kütləvi özəlləşdirmə, mülkiyyətin dövlətsizləşdirilməsi və azad sahibkarlığın inkişafı istehsalın artırılmasına gətirib çıxardı.

Dünya iqtisad ədəbiyyatlarında dövlətin bazar iqtisadi sistemində müdaxiləsinin məqsədi, spesifik xüsusiyyətləri ilə bağlı kifayət qədər müxtəlif fikirlər mövcuddur.

XX əsrin sonlarında aktivləşən monetarizm ideyalarının bazasında neoklassik istiqamət formalaşmağa başladı ki, onun əsasını ingilis iqtisadçısı A.Marşal, amerikan iqtisadçıları E.Çemberlin, L.Mudes, Nobel mükafatı laureatları F.Xayek, M.Fridmen qoymuşlar. Neoklassik istiqamət iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi konsepsiyasının əsasını bazar mexanizminin formalaşması və inkişafına koordinasiya fəaliyyətin həyata keçirilməsi kimi nəzərdə tuturdular. Neoklassiklər fəaliyyətin başlıca motivini xüsusi mənafe ilə əlaqələndirirdilər. A.Simit tərəfindən qoyulmuş iqtisadi liberalizm cərəyanı dövlətin sosial-iqtisadi proseslərə müdaxiləsini ictimai asayişin müdafiəsi, xüsusi mülkiyyətin və azad rəqabətin müdafiəsi ilə reqlamentləşdirilirdi.

Müasir neoklassiklər yuxarıda adı çəkilən arqumentlərlə yanaşı dövlətin funksiyalarını infilyasiyasız iqtisadi mühit yaradılması, vergi siyasətinin işlənilib hazırlanması və sahibkarlıq ilə bağlı fəaliyyəti də şamil edirlər.

İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin liberal metodlarının işlənilib hazırlanmasında ABŞ-ın Çikaqo Universitetinin professoru M.Fridmenin fikrincə iqtisadiyyatda təkmil bazarın formalaşması və inkişafı stabil, infilyasiyasız pul tədavi sistemi yaradılmasından bilavasitə asılıdır.

Fridmen konsepsiyasının əsasını pul kütləsinin həcminə nəzarətin həyata keçirilməsi təşkil edir. Pul kütləsi nəticə etibarı ilə qiymətlərin səviyyəsinə bilavasitə təsir göstərir. Və bütövlükdə pul kütləsi tələbin idarə edilməsi funksiyasını yerinə yetirir. Problemə bu aspektdən yanaşıldıqda pul kütləsi eyni zamanda təsərrüfat proseslərinə, istehsalın həcminə, məşğulluğun səviyyəsinə də eyni dərəcədə təsir göstərmək imkanına malikdir. XX əsrin 70-ci illərində iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin liberal modelində daha bir nəzəriyyə formalaşmışdır ki, onun da əsasını amerikan iqtisadçıları A.Laffer və C.Cilder qoymuşdur. Həmin nəzəriyyə iqtisad elmində təklif iqtisadiyyatı və vergi siyasəti adlandırılır. Bu nəzəriyyədə 70-80-ci illərdə yaranmış böhranın qarşısının alınması zərurətindən yaranmışdır. Bu nəzəriyyədə sahibkarlıq fəaliyyətinin, bütövlükdə məcmu təklifin stimullaşdırılmasının başlıca vasitəsi dövlətin vergi siyasəti hesab edilir.

İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin ilkin ideyası ingilis iqtisadçısı C.M.Keyns tərəfindən irəli sürülmüşdür, bütün klassiklər və neoklassiklər kimi eləcə də liberal meyilli bütün iqtisadçılar bazar təsərrüfatçılıq sisteminin, azad bazarın-sərbəst qiymətlərin, azad qiymətlərin, tələb təkliflərin ideoloqları olmuşdur. Keynsci nəzəriyyəsində iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin başlıca istiqaməti iqtisadi artımın stimullaşdırılması və konyunktur tənzimlənməsi hesab edilir.

2. Dövlət tənzimlənməsinin maliyyə mexanizmi və spesifik xüsusiyyətləri.

İqtisadi subyektlərin fəaliyyətinin ölkənin tənzimləyici maarqları baxımından koordinasiya yalnız dövlət və bazar münasibətlərinin səmərəli tənzimlənməsi vasitəsilə həyata keçirilə bilər. Müasir şəraitdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsində dövlətlə yanaşı qeyri-hökumət strukturları, sahibkar birlikləri, assosiasiyalar və s.də iştirak edirlər. Bütövlükdə, tənzimləmə mexanizmində bazar və dövlət strukturları daha önəmli xüsusi çəkiyə malik olmalıdırlar. Sosial-iqtisadi

proseslərin tənzimlənməsi prosesi davamlı xarakter daşıyır. Tənzimlənmənin davamlı xarakteri eyni zamanda bazar və dövlət strukturlarının bu prosesdə hansı səviyyədə aktiv rol oynamaları, iqtisadi inkişafın səviyyəsindən bilavasitə asılı olur. İqtisadi inkişafın passiv xarakteri, daha çox böhranların mövcudluğu və onun revanş imkanlarının olması tənzimləmədə dövlətin rolunun artırılmasını səciyyələndirir. İqtisadi böhranların təsirinin və revanşının minimuma endirildiyi hallarda, bazar özünün tənzimlənməsinə üstünlük verməsi dövlətin rolunun artırılmasını səciyyələndirir. Bütövlükdə tənzimlənmənin davamlı xarakterini, eyni zamanda bu prosesdə dövlət və bazar subyektlərinin xüsusi çəkinin dəyişməsi aşağıdakı arqumentlərlə xarakterizə oluna bilər:

- torpaq resurslarının dövriyyədən davamlı olaraq kənarlaşması;
- ekoloji problemlərdən yaranan təhlükəli tendensiyaların güclənməsi;
- cəmiyyətdə demoqrafik problemlərin yaranması;
- sosial qeyri-sabitliyin yaranması;
- bazarda qiymət artımı və inflyasiya fonunda yaranan destruktiv tendensiyaların güclənməsi və s.

Bütün dövrlərdə iqtisadi sistemin transformasiyasının başlıca məqsədi yalnız iqtisadi institutların formal şəkildə yeniləşdirilməsindən ibarət olmamalıdır. Eyni zamanda iqtisadi islahatların həyata keçirilməsi ayrı-ayrı ölkələrdə mövcud modellərin birbaşa milli iqtisadiyyata tətbiqindən ibarət olmalıdır. Bazar iqtisadiyyatı əsasında inkişaf etmiş ölkələrdə dövlətin iqtisadi siyasəti aşağıdakı məqsədlərə nail olunmasına xidmət edir:

- milli iqtisadiyyatda iqtisadi artımın təmin olunması;
- cəmiyyətdə tam məşğulluğa nail olunması;
- məhsul istehsalı və xidmətlər göstərilməsi ilə bağlı iqtisadi səmərəliliyin səviyyəsinin yüksəldilməsi;
- istehlak bazarında qiymətlərin səviyyəsinin stabilləşdirilməsi;
- mülkiyyət mənsubiyyətindən asılı olmayaraq təsərrüfat subyektlərinin iqtisadi müstəqilliklərinin təmin olunması;
- cəmiyyətdə gəlirlərin ədalətli bölgüsünə nail olunması;
- dövlətin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi;
- ölkənin ticarət balansında müsbət saldonun əldə olunması.

Müasir dövrdə iqtisadiyyatın tənzimlənməsinin spesifik xüsusiyyətlərinə aşağıdakıları şamil etmək olar:

- köhnə iqtisadi sistemin bazasında yeni təsərrüfatçılıq sisteminin formalaşması. Bu zaman dövlət, daha çox sistemyaradıcı funksiyalar yerinə yetirir;
- yeni iqtisadi sistemin infrastruktur təminatının formalaşdırılması. Bu zaman tənzimlənmənin spesifik xüsusiyyəti daha çox təşkilati-institutsional fəaliyyətlə bağlı olur;
- yeni iqtisadi sistemin formalaşmasının hüquqi təminatının yaradılması. Bu zaman dövlət iqtisadiyyatın hüquqi tənzimləyicisi funksiyanı yerinə yetirir;

- həyata keçirilən transformasiya prosesləri mütəhərrik xarakter daşdığından, liberallaşma, azad iqtisadiyyatın inkişafını stimullaşdırır. Bu isə milli iqtisadiyyatın xarici rəqabətin əlverişsiz təzahürlərindən qorunması zərurətini yaradır. Bu baxımdan, müasir dövrdə tənzimlənmənin spesifik xüsusiyyəti formalaşmaqda olan milli iqtisadiyyatın, bütövlükdə sistemin qorunmasını təşkil etməkdir. Bu zaman dövlət iqtisadiyyatda sistemli qoruyucu funksiyalar yerinə yetirir;
- tənzimlənmənin spesifik cəhətlərindən biri də böhranlı şəraitə uyğun fəaliyyətin həyata keçirilməsidir. Bu zaman dövlət tənzimlənməsi aniinflyasiya siyasətinin həyata keçirilməsinə istiqamətlənir;
- işsizlik və inflyasiya cəmiyyətdə kəskin qütbləşmə meylləri doğurur. Cəmiyyətdə qütbləşmənin qarşısının alınması tənzimlənmənin sosial istiqamətinin gücləndirilməsini labüdlüyə çevirir. Dünya təcrübəsi göstərir ki, müasir dövrdə cəmiyyətdə sosial sabitliyin qorunması məqsədilə, ünvanlı sosial müdafiə proqramları həyata keçirilir.

3. Makroiqtisadi tənzimlənmənin maliyyə mexanizminin formalaşmasında dövlətin rolu.

Təcrübə göstərir ki, müasir dövrünün xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, iqtisadiyyatın tənzimlənməsi zamanı dövlət aşağıdakı funksiyaları yerinə yetirir:

- transformasiya prosesinin hüquqi təminatının formalaşması, bazar təsərrüfatçılıq sisteminə həyata keçirilən islahatların qanunvericilik bazasının yaardılması;
- iqtisadiyyatın sabitləşdirilməsi, böhranın dayandırılması. Dövlət istehsalın azalması meylinin qarşısının alınması, makroemal sabitliyin yaranması, inflyasiyanın qarşısının alınması və işsizliyin səviyyəsinin aşağı salınması, milli valyutanın sabitliyinin təmin olunması məqsədilə büdcə-vergi və pul-kredit siyasətinin aktivləşdirilməsi;
- bazar konyukturunda baş verən dəyişikliklərə adekvat olan makroiqtisadi və struktur tarazlığın formalaşdırılması;
- iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsi, əlverişli investisiya və sahibkarlıq mühitinin yaradılması, antiinhisar siyasəti də daxil olmaqla, iqtisadiyyatın səmərəli fəaliyyət göstərilməsinin təmin olunmasında çox mühüm rol oynayan sosial mühitin formalaşdırılması;
- resursların və milli gəlirin yenidən bölüşdürülməsi. Iqtisadiyyatın az gəlirli sahələrinin o cümlədən kənd təsərrüfatının sosial-mədəni sahələrinin, ifrastruktur sahələrinin, inkişaf etdirilməsi üçün əlverişli şərait yaradılması, ölkənin müdafiə qüdrətinin yüksəldilməsi və məqsədli kompleks proqramlarının hazırlanması və həyata keçirilməsi;
- aztəminatlı əhali kateqoriyalarının sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi. Dövlət minimum əmək haqqının, pensiyaların, işsizliyə görə müavinətlərin, aztəminatlı ailələrə verilən müxtəlif növ yardımların minimum məbləğini müəyyən edir və onun dövrü olaraq indeksləşdirilməsinə təminat verir;

- daxili bazarın, eləcə də xarici bazarda minimum əmtəə istehsalçılarının maraqlarının qorunub saxlanması. Dövlət, qloballaşma şəraitində ölkə iqtisadiyyatının rəqabət qabiliyyətini yüksəltmək məqsədilə, milli biznesin fəaliyyətini koordinasiya edir;
- ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyinin təmin edilməsi. Dövlət ölkənin iqtisadi təhlükəsizliyini təmin etmək üçün konkret tədbirlər görür, hər cür təhlükəli və qeyri-sabitlik amillərinin neytrallaşdırılmasını öz üzərinə götürür;
- ölkənin müdafiə qabiliyyətinin lazımi səviyyədə saxlanması.

Tədqiqatlar göstərir ki, tənzimlənmənin maliyyə mexanizminin aktivləşdirilməsi əslində dövlətin beynəlxalq aləmdə siyasi və iqtisadi reytinginin yüksəlməsinin başlıca kriteriyası hesab edilir. Daxili maliyyə resurslarının qıtlığı bütün hallarda dövlətin borc kapitalından asılılığının yaranmasına gətirib çıxarır. Bu isə iqtisadiyyatın maliyyə təhlükəsini yaşamasını şərtləndirir. Odur ki, dövlətin siyasi suverenliyinin təmin olunması əslində iqtisadiyyatın maliyyə sağlamlaşdırılmasından bilavasitə asılıdır. İqtisadiyyatın maliyyə imkanlarının möhkəmləndirilməsi əslində iki faktorun təsirindən asılıdır:

- dövlət büdcəsinin maliyyə imkanlarının artırılması;
- təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin iri miqyaslı layihələr həyata keçirmək iqtidarında olması.

İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin geniş miqyas alması onun maliyyə mexanizminin aktivləşməsi ilə bilavasitə bağlıdır. Tənzimlənmənin maliyyə mexanizminin aktivləşdirilməsi bazar münasibətlərinin yüksək səviyyədə inkişaf etdiyi ölkələrin iqtisadi gücünün genişlənməsinə gətirib çıxarar. Artıq inkişaf etmiş ölkələr məhz maliyyə mexanizmindən istifadə edərək bazarın konyukturuna da əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. İnkişaf etmiş ölkələr iqtisadi rıçaqlar vasitəsi ilə bu və ya digər məhsulun qiymətinə təsir göstərir və bununla da özlərinin tənzimləyici iqtisadi maraqlarına xidmət edirlər. XX əsrin 90-cı illərinin ortalarından etibarən inkişaf etməkdə olan ölkələrdə, bütün əmtəəlik xammalların qiymətlərinin kəskin sürətdə aşağı düşməsi, inkişaf etmiş ölkələrdə isə hazır sənaye məhsullarının qiymətlərinin artımı ilə müşayiət olunmuşdur. Bu isə əslində dünya bazarının sənaye nəhənglərinin diktəsi nəticəsində fəaliyyət göstərməsinin əyani subutu ola bilər. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə məhsulun qiymətinin aşağı düşməsi, sənaye nəhənglərinin iqtisadiyyatının inflyasiyasız inkişafına əlverişli şərait yaratmışdır. Əslində bu tendensiya yeni bazarların ələ keçirilməsi, başqa sözlə, inkişaf etməkdə olan ölkələrin təbii ehtiyatlarının ucuz şəkildə daşınması nəticəsində mümkün olmuşdur.

4. Makroiqtisadi tənzimlənmədə maliyyə mexanizmi və dövlət bölməsinin rolu.

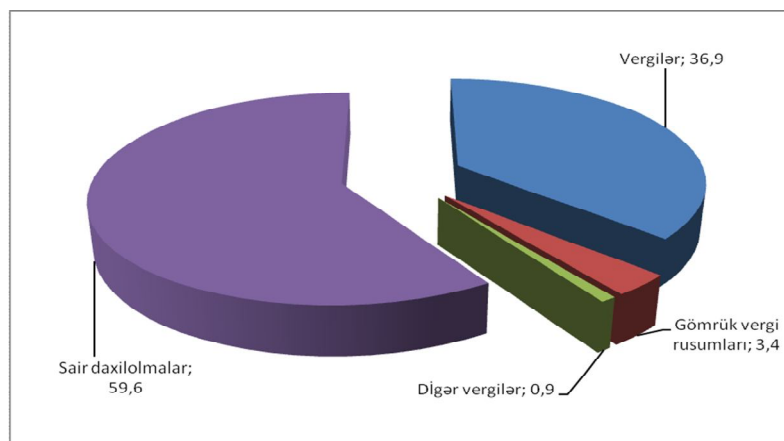
Makroiqtisadi tənzimlənmə və onun hərəkətverici qüvvəsi olan maliyyə mexanizmi, bazar iqtisadiyyatının inkişaf etdiyi sistemlərdə özünə müxsus rola malikdir. İqtisadiyyatın inkişafı makro-tənzimlənmənin maliyyə mexanizmindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır.

Makroiqtisadi tənzimlənmənin maliyyə mexanizminin mövcud vəziyyətini araşdırarkən ilk növbədə milli iqtisadiyyatda bazar və dövlət subyektlərinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycanın son illərdə iqtisadi inkişaf sahəsində əldə etdiyi nailiyyətlər onun global maliyyə böhranından daha itkisiz çıxmasına öz təsirini göstərmişdir. Bu baxımdan bəzi faktları qeyd etmək maraqlı olardı. 2012-ci ildə ümumi daxili məhsul 2005-ci ilə nisbətən 4,3 dəfə, bütün maliyyə mənbələri hesabına investisiya qoyuluşu 4,1 dəfə, əhalinin gəlirləri 4,3 dəfə, əhalinin xərcləri 3,7 dəfə, iqtisadiyyatda məşğul olan işçilərin orta aylıq əmək haqqı 3,2 dəfə artmışdır. 2012-ci ildə adambaşına ümumi daxili məhsulun həcmi 5884,5 manat təşkil etmişdir ki, bu da 2005-ci ilin müvafiq göstəricisindən 3,9 dəfə və ya 4390 manat çoxdur. 2012-ci ildə dövlət büdcəsinin gəlirləri 2005-ci illə müqayisədə 8,4 dəfə artmışdır. Dövlət büdcəsinin xərclərinin strukturu aşağıdakı qrafikə (qrafik 1,2) verilmişdir.

Büdcə daxil olmalarının 36,9%-ni Vergilər Nazirliyi, 3,4%-ni Dövlət Gömrük Komitəsi, qalan hissəsini isə sair mənbələrdən daxil olan gəlirlər təşkil etmişdir. Bu qurumların büdcə gəlirlərinin formalaşması istiqamətində həyata keçirdiyi tədbirlərin səmərəsi artmış, büdcə proqnozlarının daha əsaslı olması imkanları xeyli genişlənmişdir. Büdcəyə vergi, gömrük orqanları xətti ilə daxilolmalar üzrə tapşırıqlar yerinə yetirilmişdir.

Büdcənin icrasının təhlilindən doğan mühüm bir nəticə ondan ibarətdir ki, büdcə gəlirlərinin formalaşmasını təmin edən mənbələrin əsasları daha da möhkəmlənmişdir.

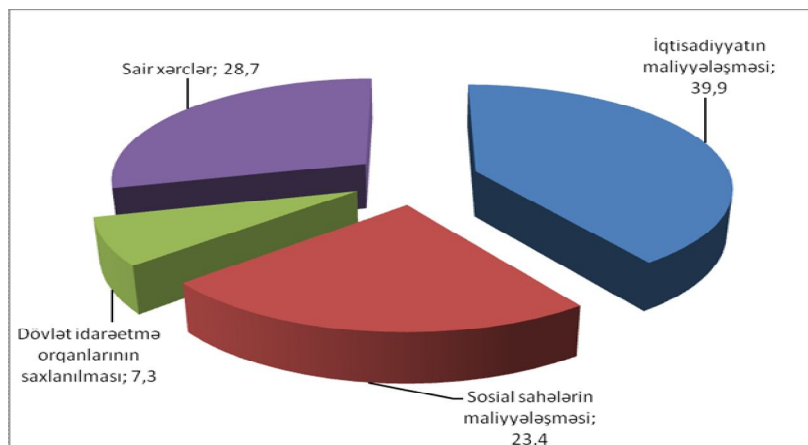

Qrafik 1. Dövlət büdcəsinə daxilolmalar

Cəmi	17281,5
2005-ci ilə nisbətən 15226,3 mln manat və ya 8,4 dəfə çox	
Vergilər	6382,5
2005-ci ilə nisbətən 4831,5 mln manat və ya 4,1 dəfə çox	
Gömrük vergi rüsumları	592,5
2005-ci ilə nisbətən 387,3 mln manat və ya 2,2 dəfə çox	
Digər vergilər	157,6

2005-ci ilə nisbətən 129,5 mln manat və ya 5,6 dəfə çox	
Sair daxilolmalar	10306,5
2005-ci ilə nisbətən 10007,5 mln manat və ya 34,5 dəfə çox	

Mənbə: “Azərbaycanın statistik göstəriciləri”. Bakı-2013, səh.396

Qrafik 2. Dövlət büdcəsinin xərclərinin strukturu

Cəmi xərclər	17416,5
2005-ci ilə nisbətən 15275,8 mln manat və ya 8,1 dəfə çox	
0 cümlədən	
Iqtisadiyyatın maliyyələşdirilməsi	6960,7
2005-ci ilə nisbətən 6566,0 mln manat və ya 15,6 dəfə çox	
Sosial sahənin maliyyələşdirilməsi	4072,9
2005-ci ilə nisbətən 3229,6 mln manat və ya 4,8 dəfə çox	
Dövlət idarəetmə orqanlarının saxlanmasına	1271,5
2005-ci ilə nisbətən 941,2 mln manat və ya 3,8 dəfə çox	
Sair xərclər	4994,7
2005-ci ilə nisbətən 4501,1 mln manat və ya 10,1 dəfə çox	

Mənbə: “Azərbaycanın statistik göstəriciləri”. Bakı-2013, səh.396

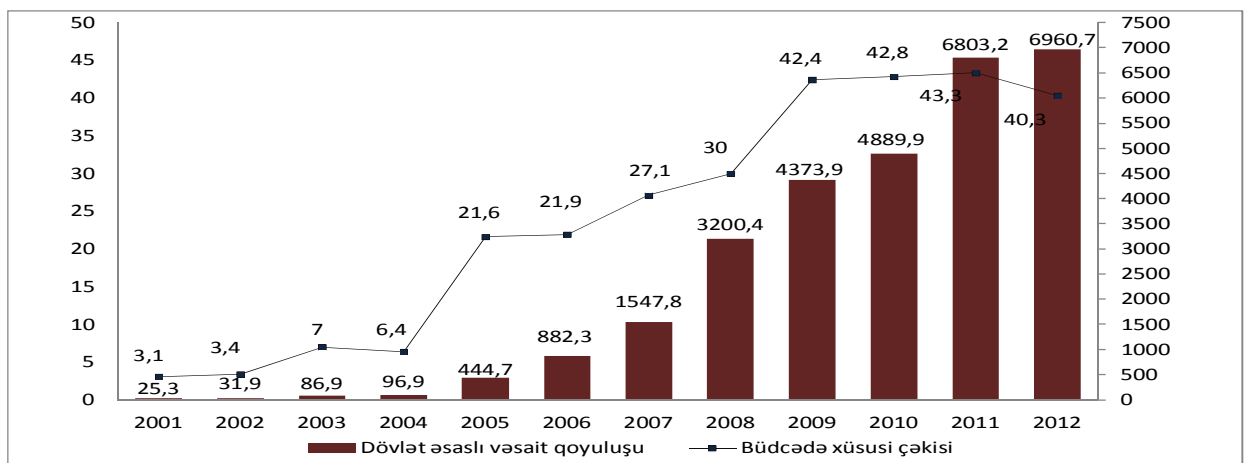
2012-ci ildə sosial-iqtisadi nəticələrin əvvəlki illərə nisbətən daha uğurlu olması, heç şübhəsiz ki, maliyyə sistemində baş verən pozitiv dəyişikliklərlə bilavasitə bağlıdır. 2012-ci ildə dövlət büdcəsinin mədaxil proqnozu 100% icra olunmuşdur.

Büdcənin icrasının təhlili prosesində, ilk növbədə, faktiki büdcə gəlir və xərclərinin Milli Məclis tərəfindən təstiq olunmuş gəlir və xərclərlə müqayisədə aparılır.

Dövlət büdcəsinin icrasının ətraflı təhlili ona görə lazımdır ki, bu təhlil prosesində meydana çıxan çətinliklər, nöqsanlar, istifadə olunmamış ehtiyat mənbələri sonrakı illərin büdcəsinin tərtibi zamanı iqtisadi və sosial prioritetlərin müəyyən edilməsi prosesində nəzərə alınsın. Milli Məclis tərəfindən qəbul və prezident tərəfindən təstiq edilmiş dövlət büdcəsinin icrasına dair illik hesabatın

Milli Məclisdə müzakirəsi həmçinin ona görə zəruridir ki, ölkənin malik olduğu maliyyə resurslarından istifadənin, büdcə şəffaflığının səviyyəsini bir daha qiymətləndirmək imkanı yaranır.

Azərbaycan dövlət düşünülmüş büdcə siyasəti həyata keçirir, ölkənin iqtisadi inkişafı ilə sosial inkişaf arasında qarşılıqlı əlaqənin möhkəmləndirilməsi, büdcənin gəlir və xərclərinin əvvəlki illərə nisbətən üstün artmasını, onların strukturunda müntəzəm dəyişikliklərin edilməsini, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət, elmin inkişafına daha çox vəsaitlərin ayrılmasını qanunauyğun inkişaf istiqaməti kimi qiymətləndirilməlidir. Bu gün Azərbaycanda yoxsulluğun azaldılması, regionların sosial-iqtisadi inkişafı, yeni iş yerlərinin yaradılması ilə əlaqədar olaraq çoxsaylı tədbirlər həyata keçirilir ki, bunlarında da xeyli hissəsi dövlət büdcəsi hesabına reallaşdırılır. Azərbaycan dövləti regionlarda sahibkarlığın, istehsal infrastrukturunun inkişafı üçün ildən-ilə daha çox vəsait ayırır. Bir neçə il bundan əvvəl büdcə gəlirlərinin strukturunda investisiya xərcləri cəmi 2-3 faiz idi. İndi isə bu rəqəm 2012-ci ilin büdcəsinə görə 40% çox təşkil edir. (Qrafik 3)

Qrafik 3. Dövlət büdcəsində əsaslı vəsait qoyuluşu xərcləri (mln.manatla)

İnvestisiya xarakterli xərclərin artması, ölkənin dinamik inkişafı üçün güclü bazanın yaradılması deməkdir.

Azərbaycan cəmi 23 ildir ki dövlət müstəqilliyini qazanıb. Bu dövr ərzində ölkədə maliyyə, büdcə sisteminin formalaşması, resursların istifadənin şəffaflığının təmin edilməsi istiqamətində müəyyən addımlar atılıb.

Azərbaycan artıq borc almaq yox, borc vermək imkanına malik olan bir ölkəyə çevrilib.

Bu gün tam qətiyyətlə demək olar ki, Azərbaycanın maliyyə problemi əsasən həll edilmişdir. Azərbaycan, maraq doğuran hər hansı bir layihəni maliyyələşdirmək imkanına malikdir. Lakin bu heç də o demək deyildir ki, istənilən məbləğdə pul kütləsi dövriyyəyə buraxıla bilər. Dövriyyədə olan pul kütləsinin ÜDM-ə nisbəti həm iqtisadi inkişafa, həm də, inflyasiya təzyiqlərinin azalmasına xidmət etsin. Respublikada bu problemin effektiv həlli bir sıra amillər, o cümlədən böyük məbləğdə daxil olan neft gəlirlərinin manatın məzənnəsinə necə

təsir etməsi ilə bilavasitə bağlıdır ki, bu məsələ də Milli Bankın və hökumətin diqqət mədrkəzindədir.

Tədqiqatlar göstərir ki, iqtisadiyyatın makrotənzimlənməsinin maliyyə mexanizminə müəssisələrin təsərrüfat fəaliyyətindən əldə etdikləri mənfəətin həcmi də əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmişdir. 1995-2012-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında fəaliyyət göstərən müəssisə və təsərrüfat subyektlərinin əldə etdikləri mənfəətin məbləği aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir.

Cədvəl 1

İqtisadiyyatın ayrı-ayrı sahələrində fəaliyyət göstərən müəssisələrin və təsərrüfat təşkilatlarının mənfəəti (cari qiymətlərlə, mln manat)

<i>Mənfəət</i>	<i>1995</i>	<i>2005</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>1995-ci illə müqayisədə 2012-ci ildə dəfə</i>
Cəmi:	510,4	2133,1	22839,8	13933,9	19112,1	26364,2	26462,6	51,8
Ondan:								
Sənaye	291,7	1183,4	21520,7	12452,4	17655,2	24730,1	24422,3	83,7
Kənd təsərrüfatı	10,3	7,0	28,0	36,0	32,4	41,9	27,9	2,7
Nəqliyyat	72,8	401,2	145,7	139,0	191,1	125,1	125,3	1,7
Rabitə	17,4	180,1	359,6	388,0	308,8	333,1	396,6	22,7
Tikinti, (podrat təşkilatları)	44,2	127,9	207,6	237,5	229,3	439,3	548,0	12,3
Ticarət	5,3	140,9	165,7	174,8	248,5	157,8	189,0	35,5
Sair	68,7	92,6	402,5	505,6	446,8	536,5	753,0	10,7

Mənbə: "Azərbaycan statistik göstəriciləri". Bakı- 2013, səh. 399

Cədvəlin təhlili göstərir ki, 1995-2012-ci ildə müəssisələrin və təsərrüfat subyektlərinin əldə etdikləri mənfəətin məbləği nəzərəcarpacaq dərəcədə artmışdır. Belə ki, əgər 1995-ci ildə mülkiyyət mənsubiyyətindən asılı olmayaraq cəmi təsərrüfat subyektlərinin əldə etdikləri mənfəətin məbləği 510,4 mln.manat olmuşdursa, bu göstərici 2012-ci ildə 518 dəfə artaraq 26462,6 mln manata çatmışdır. Müəssisə və təsərrüfat subyektlərinin əldə etdikləri mənfəətin həcmnin ən yüksək artımı sənaye, ticarət və rabitə sektorunda müşahidə olunmuşdur.

Müqayisə olunan dövrdə, sənaye sektorunda mənfəət 51,8 dəfə, rabitə sektorunda isə 22,7 dəfə artmışdır. Kənd təsərrüfatı sektorunda fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin mənfəətinin məbləği 2,7 dəfə, tikinti sektorunda isə 12,3 dəfə artmışdır. Müqayisə olunan dövrdə ən az mənfəət artımı nəqliyyat (1,7 dəfə) və kənd təsərrüfatı (2,7 dəfə) fəaliyyət göstərən müəssisələrdə müşahidə olunmuşdur.

5. Maliyyə resurslarının artırılmasında dövlətin investisiya siyasətinin strategiyası.

İqtisadiyyatın maliyyə tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri, maliyyə resurslarının artırılmasında dövlətin investisiya siyasəti və onun rolu, iqtisadiyyatın tənzimlənməsi sistemində maliyyələşdirmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri əsaslandırılmışdır.

Təcrübə göstərir ki, maliyyə resurslarının artırılması bazar təsərrüfatçılıq sistemində səmərəli geniş təkrar istehsalın həyata keçirilməsinin başlıca ilkin şərtidir. Bu baxımdan investisiya qoyuluşları maliyyə resurslarının artırılmasının başlıca mənbəyi kimi çıxış edir. Bazar münasibətləri şəraitində iqtisadiyyatın investisiyalaşdırılması dövlətin investisiya siyasəti vasitəsi ilə reallaşdırılır.

İnvestisiya siyasəti - əsaslı vəsait qoyuluşun əsas istiqamətlərinin həlledici sahələrdə cəmləşdirilməsi üzrə tədbirləri müəyyən edən təsərrüfat qərarlarının məcmusudur. İnvestisiya vasitəsilə ictimai istehsalın planlı inkişaf sürətinə nail olunur, iqtisadiyyatın tarazlığı və səmərəliliyi təmin olunur, məsrəfin hər manatına görə daha çox məhsul və milli gəlir artımına şərait yaradılır.

İnvestisiya siyasətinin birinci dərəcəli vəzifəsi resurs hasil edən emal və istehlak edən sahələrlə əsaslı vəsait qoyuluşları arasındakı nisbəti yaxşılaşdırmaqdan vəsaiti elmi-texniki tərəqqinin sürətləndirilməsini təmin edən sahələrin xeyrinə yenidən bölüşdürməkdən ibarətdir. Əsaslı ulu öndərimiz H.Ə.Əliyev tərəfindən qoyulan neft strateqiyasının reallaşması nəticəsində iqtisadiyyata iri həcmli investisiya qoyuluşları həyata keçirilmişdir. İnvestisiya qoyuluşları iqtisadiyyata mövcud əsas fondların yeniləşdirilməsini, elmi-texniki tərəqqinin ən yeni nəəliyyətlərinin istehsalata tətbiqində mühüm maliyyə bazası funksiyasını yerinə yetirir. 1995-2012-ci illərdə iqtisadiyyata yönəldilən investisiyalar haqqında məlumat aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir.

Cədvəl 3

İqtisadiyyata yönəldilən investisiyalar

	1995	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
İnvestisiya qoyuluşları bütün mənbələr üzrə (xarici investisiyalar nəzərə alınmaqla)								
mln.manat	480,7	1289,8	6733,4	13328,0	10475,0	14118,9	17048,8	20251,1
mln.dollar	544,0	1441,4	7118,5	16222,0	3033,5	17591,5	21588,9	27777,8
Xarici investisiyalar:								
mln.manat	331,4	829,5	4628,5	5625,3	4395,1	6619,7	6849,8	8102,7
mln.dollar	375,1	927	4893,2	6847,4	5468,6	8247,8	8677,9	10314,0
Daxili investisiyalar								
mln.manat	149,3	460,3	2104,9	7702,7	6079,9	7499,2	10199	12148,4
mln.dollar	168,9	514,4	2225,3	9374,6	7564,9	9343,7	12915,0	15463,8

Mənbə: "Azərbaycan statistik göstəriciləri". Bakı- 2013, səh. 399

Cədvəlin təhlili göstərir ki, 1995-ci illə müqaisədə 2012-ci ildə iqtisadiyyata yönəldilən investisiyaların həcmi manat ifadəsində 42.1 dəfə, dollar ifadəsində 51.0 dəfə, o cümlədən, xarici investisiyalar manat ifadəsində 24.4 dəfə, dollar ifadəsində 27.4 dəfə, daxili investisiyalar 81.3 dəfə, dollar ifadəsində 91.5 dəfə artmışdır.

Tədqiqatlar göstərir ki, xarici investisiya siyasəti Azərbaycan dövlətinin ümumi investisiya siyasətinin çox mühüm tərkib hissəsi olmaqla, sağlam milli iqtisadiyyatın yaradılması, onun hər tərəfli və sabit inkişaf etdirilməsi və sahələr arasında tarazlığın təmin olunmasında xüsusi rol oynayır. Odur ki, bu siyasət elmi cəhətdən əsalandırılmış xüsusi proqram əsasında həyata keçirilməli, ölkə iqtisadiyyatının hərtərəfli inkişaf etdirilməsi üçün strateji əhəmiyyətə malik olan sahələrə xüsusi diqqət yetirilməlidir. İqtisadiyyatımızın inkişaf etdirilməsində sahibkarlığa münasibətdə ayrı-seçkiliyə yol verilməməlidir. Əgər belə olarsa, bu, milli kapitalın bir hissəsinin xarici ölkələrə axıb getməsi ilə nəticələnə bilər. Bu isə öz növbəsində istər-istəməz xarici sahibkarlığın ölkəmizin əsas sosial təbəqəsinə çevrilməsinə gətirib çıxarar. Odur ki, xarici investisiya siyasətində bu məsələyə xüsusi diqqət yetirilməsi vacibdir.

Ölkəmizin xarici investisiya siyasətinin təkmilləşdirilməsinin aşağıdakı istiqamətlərdə aparılması məqsədə uyğun hesab edirik.

- xarici kapitalın ölkə iqtisadiyyatının əhatə etmə dairəsi genişləndirilməli, yəni o, neft sektoru ilə yanaşı, digər sahələri və ölkənin bütün bölgələrini əhatə etməlidir;
- İnkişaf etmiş ölkələrdə elmi –texniki əməkdaşlıq daha da genişləndirilməli, süni əngəlləmələr aradan qaldırılmalı, daxili bazarın qorunmasında iqtisadi vasitələrə üstünlük verilməlidir;
- Ölkənin investisiyaların cəlb edilməsi xüsusi proqram əsasında həyata keçirilməlidir;
- Xarici investisiyaların qorunması və onun səmərəliliyinin artırılması məqsədilə xüsusi güzəştlər nəzərdə tutulmalıdır;
- Ölkəmizin ayrı-ayrı ərazi və bölgələrində mövcud olan təbii –iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə edilməsində, xidmət sahələrinin inkişaf etdirilməsi və məhsulların ən sərfəli şəkildə ixrac olunmasında azad iqtisadi zonaların mühüm rol oynadığını nəzərə alaraq, respublikamızın müxtəlif ərazilərində, hər şeydən əvvəl Gəncə və Sumqayıt şəhərlərinin yerləşdiyi habelə Bakı ətrafı ərazilərdə Azad İqtisadi Zonaların yaradılması qayğısına qalmaq çox vacibdir. Çünki bu şəhərlər Azərbaycanın iri sənaye mərkəzləridir, burada maşınqayırma və avtomobilqayırma, toxuculuq, xalçaçılıq, kimya, neft kimyası məhsulları, qazma boruları, alüminum oksidi və alüminum istehsal edən müəssisələr, digər yüngül və yeyinti sənayesi müəssisələri yerləşir. Xarici investorlar üçün isə bu iş çox perspektivlidir;
- Xarici kapitalın infrastruktur sahələrinin inkişaf etdirilməsinə yönəldilməsi dövlətin investisiya siyasətinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilməlidir.

Tədqiqatlar göstərir ki, iqtisadiyyatın tənzimlənməsində büdcə üsullarından düzgün istifadə edilməsi müasir dövrdə təsərrüfatın yenidən qurulmasının müvəfəqiyyətlə həyata keçirilməsinin əsaslarından biridir. Dövlət, büdcə sistemindən istifadə etməklə, milli gəlirin yaradılması və ilkin bölgüsü prosesində əmələ gələn nisbətləri dəyişdirir, onun sahələr və ərazilərarası yenidən bölgüsünü həyata keçirir.

Büdcə gəlirlərinin daxil olmasının əsas forması olan vergilər həm də dövlətin iqtisadiyyata müdaxiləsi vasitəsidir. Vergi sistemi vasitəsi ilə dövlət iqtisadiyyatın inkişafını sürətləndirə və ya ləngidə bilər. Vergilərin köməyi ilə rentabellik səviyyəsi və müəssisələrin sərəncamında qalan pul yığımlarının həcmi nizamlaşdırılır. Məqsədli vergi siyasətini yerinə yetirməklə, iqtisadiyyatın strukturunu təkmilləşdirmək, ayrı-ayrı sahələrə kapital qoyuluşunu həvəsləndirmək, xarici iqtisadi fəaliyyəti tənzimləmək, iqtisadi artım sürətinə və əhalinin alıcılıq qabiliyyətinə təsir etmək mümkündür. Dövlət iqtisadiyyatın tənzimlənməsi üçün müxtəlif vergi üsullarından istifadə edir ki, onların da ən mühümlərinə vergidən azad olunma və vergi güzəştləri, vergi dərəcələrinin müəyyənləşdirilməsi, vergi krediti və vergilərin ödənilməsinə möhlət verilməsi və s. aid etmək olar.

Nəticə

1. Tədqiqatlar göstərir ki, istər qədim dövrlərdə, istər yaxın keçmişdə və istərsə də müasir şəraitdə, iqtisadiyyat birtərəfli olaraq bazar mexanizminin prioritet mövqe qazanması hesabına inkişaf etdirilməmişdir.

Bazar iqtisadiyyatı özünü tam tənzimləyən sistem kimi fəaliyyət göstərmək iqtidarında deyildir. Bu onunla izah olunur ki, istər inkişaf etmiş və istərsə də formalaşmaqda olan milli iqtisadiyyatın tənzimlənməsində dövlətin rolu inkar edilməzdir. Bu maraqlar əksər hallarda çulğalaşdığından və bir-birinə zidd olduğundan bir-birini inkar edir. Odur ki, həmin qrupların ən yaxşı halda fəaliyyətini əlaqələndirilməyə, ölkənin vahid tənzimləyici maraqları baxımından həmin fəaliyyətin və maraqların idarə olunmasına ehtiyac vardır. Əks halda xarici təsirlərin inkar olunduğu halda belə, daxili situsiyanın xaotik vəziyyəti gücülülərin zəiflər üzərində hökmranlığına, iqtisadi böhranların davamlı şəkildə təkraralanmasına rəvac verə bilər. Beləliklə, ölkənin iqtisadi suverenliyinin təmin olunması əslində iqtisadiyyatın görünən əl vasitəsilə tənzimlənməsi zərurətini yaradır.

Tədqiqatlar göstərir ki, iqtisadi subyektlərin fəaliyyəti ölkənin tənzimləyici maraqları baxımından koordinasiya, yalnız dövlət tənzimlənməsi vasitəsilə həyata keçirilə bilər. Sosial-iqtisadi proseslərin tənzimlənməsi davamlı xarakter daşımalıdır.

2. Ümumiyyətlə, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi hər bir ölkədəki mövcud ictimai-siyasi şəraitdən, milli iqtisadiyyatın inkişaf səviyyəsindən bilavasitə asılıdır.

Tədqiqatlar göstərir ki, müasir dövrün spesifik xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi proseslərin tənzimlənməsi prosesində dövlətin rolu və funksiyası daha da gücləndirilməlidir. Bu bilavasitə ölkənin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi dövlət suverenliyinin qorunması baxımından iqtisadi aktuallıq kəsb edir.

Makroiqtisadi tənzimlənmənin resurs bazasını maliyyə mexanizmi təşkil edir. Bu mexanizm ilk növbədə iqtisadiyyatda maliyyə sabitliyinin yaradılmasına, istehsalın kapital resurslarına olan tələbatının ödənilməsinə xidmət edir.

Makroiqtisadi tənzimlənmənin maliyyə mexanizmi əsas etibarilə dövlətin pul-kredit və büdcə siyasətinə əsaslanır.

3. Makroiqtisadi tənzimlənmə və onun hərəkətverici qüvvəsi olan maliyyə mexanizmi istər bazar iqtisadiyyatının inkişafı dövründə, istərsə də müasir dövrdə özünəməxsus rola malikdir. Tədqiqatlar göstərir ki, ölkə iqtisadiyyatının transformasiya mühitində maliyyə mexanizminin aktivləşdirilməsi dövlət tənzimlənməsində xüsusi rol oynamışdır. Belə ki, müasir dövrdə fəaliyyət göstərən sahibkarlıq qurumlarının maliyyə vəziyyətinin stabil olması, nəinki iri miqyaslı iqtisadi proqramlar həyata keçirməyə, həm də geniş təkrar istehsalı qurmaqda da lazımi şərait yaratmışdır.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, tənzimlənmənin maliyyə mexanizminin aktivləşdirilməsi, əslində dövlətin, beynəlxalq aləmdə siyasi və iqtisadi reytinginin yüksəlməsinin başlıca kriteriyası hesab edilir. Daxili maliyyə resurslarının qıtlığı bütün hallarda dövlətin borc kapitalından asılılığının yaranmasına gətirib çıxarır. Bu isə iqtisadiyyatın maliyyə təhlükəsini yaşamasını şərtləndirir. Odur ki, dövlətin siyasi suverenliyinin təmin olunması əslində iqtisadiyyatın maliyyə sağlamlaşdırılmasından bilavasitə asılıdır. İqtisadiyyatın maliyyə imkanlarının möhkəmləndirilməsi əslində iki faktorun təsirindən asılıdır:

- dövlət büdcəsinin maliyyə imkanlarının getdikcə yüksəldilməsindən;
- təsərrüfat subyektlərinin maliyyə vəziyyətinin iri miqyaslı layihələr həyata keçirmək iqtidarında olmasından.

4. Tədqiqatlar göstərir ki, dövlətin siyasi suverenliyinin möhkəmləndirilməsi iqtisadiyyatın kapital resurslarına olan tələbatının ödənilməsi ilə sıx bağlı olmaqla əslində bu proses iqtisadi dayanıqlılığının qorunmasına, davamlı inkişafın təmin olunmasına xidmət edir. Təsərrüfat subyektlərinin, sahibkarlıq qurumlarının, maliyyə imkanlarının yüksək olması, sonda dövlət büdcəsinin gəlirlərinin artımını şərtləndirir ki, bu da dövlətin iqtisadiyyatda çevik tənzimlənmə tədbirləri həyata keçirməsinə, iri miqyaslı, məqsədli proqramların həyata keçirilməsinə əlverişli şərait yaradır.

Dövlət tənzimlənməsinin maliyyə mexanizmi eyni zamanda istehsalın stimullaşdırılmasında da əhəmiyyətli rola malikdir. Bu baxımdan iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin maliyyə mexanizmi istehsalın stimullaşdırılmasına, infrastruktur təminatının yaxşılaşdırılmasına istiqamətləndirilməlidir. Dövlət tənzimlənməsinin maliyyə mexanizmi eyni zamanda iqtisadiyyatın diversifikasiyasının, yeni sahələrin inkişaf etdirilməsinə imkanlar verir.

5. Tədqiqatlar göstərir ki, dövlət büdcəsi iqtisadiyyatın tənzimlənməsi mexanizmində əhəmiyyətli rola malikdir.

İqtisadiyyatın tənzimlənməsində maliyyə mexanizminin formalaşması, onun xərclənməsi istiqamətləri bütün dövrlərdə ölkənin inkişafın mövcud durumundan, ictimai-siyasi şəraitindən asılı olmuşdur. Təbii ki, ölkə ərazisinin 20%-nin erməni işğalçıları tərəfindən zəbt edilməsi hərbi-sənaye kompleksinin inkişafına büdcədən daha çox vəsait ayırmaq məcburiyyətində qalır ki, bu da büdcə-maliyyə imkanlarının hərbi vəziyyətlə uzlaşdırılmasını tələb edir. Ümumiyyətlə, təcrübə göstərir ki, büdcə xərclərinin istiqamətləri konyuktur dəyişikliklərin həyata keçirilməsi məqsədli kompleks proqramların reallaşdırılması ilə sıx əlaqədardır.

Büdcənin xərclənməsi istiqamətlərinə aşağıdakı amillər təsir göstərir ki, bu da son nəticədə iqtisadiyyatın tənzimlənməsinin maliyyə mexanizminin formalaşmasına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir:

- siyasi amillər;
- iqtisadi amillər;
- konyuktur dalğalanmaları;
- transformasiya yönümlü dəyişikliklər və s.

6. Tədqiqatlar göstərir ki, iqtisadiyyatın tənzimlənməsi mexanizmində bank sisteminin rolu və əhəmiyyəti getdikcə artmaqdadır. Ona görə də respublikada bank sisteminin yeni iqtisadi şəraitin tələblərinə tam uyğun qurulması tələb olunur.

Azərbaycanda bank əməliyyatları respublikanın Milli Bank ilə yanaşı, bir çox kredit təşkilatları tərəfindən yerinə yetirilir.

Lakin, bank sisteminin dövrün tələbinə uyğun strategiyası hazırlanmalı, bundan sonra görülməli işlər sistem halından tədricən stabil şəkildə mərhələlərlə aparılmalıdır.

Respublikada bank sistemindəki əsas problemlərdən biri də kommersiya bankları ilə iqtisadiyyatın real sektoru arasında əlaqənin zəif olmasıdır.

Bütün bu göstərilənləri nəzərə alaraq öncə respublikanın bank sistemində aşağıdakılara nəzərə salmaq məqsəduyğundur:

- bank vəsaitlərinin əksər hissəsinin material şəkildə dondurulmasına;
- kredit riskləri üzrə ehtiyatların və xüsusi vəsaitin olmasına;
- mərkəzləşdirilmiş kredit ehtiyatlarına görə faiz dərəcələrinin aşağı salınmasına;
- vaxtı keçmiş və qaytarılmayan kreditlərin tənzimlənməsinə;
- kommersiya banklarının investisiya məqsədləri ilə verdiyi kreditlərə güzəştlər tətbiq edilməsinə və s.

Göstərilən bu məsələlərin səmərəli həlli üçün hüquqi, təşkilati, iqtisadi əhəmiyyətli kompleks tədbirlər sisteminin hazırlanması və onların mütəmadi olaraq həyata keçirilməsinin təmin edilməsi vacibdir.

Beləliklə, iqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsi mexanizmində maliyyə resursları getdikcə artırılmadan müasir iqtisadi sistemin möhkəmləndirilməsi və inkişafını təmin etmək çətinləşə bilər.

Dissertasiya işinin mövzusu ilə müəllifin aşağıdakı məqalələri və tezisləri dərc edilmişdir.

1. F.N.Əliyeva. Keçid iqtisadiyyatı şəraitində iqtisadi mexanizmin təkmilləşdirilməsi problemləri. “İqtisadi islahatlar və kooperasiya əlaqələrinin tənzimləndirilməsi problemləri” konfransının materialları. Azərbaycan Kooperasiya Universiteti. Bakı, 2001, 0,15 ç.v.
2. F.N.Əliyeva. Keçid dövründə iqtisadiyyatın tənzimlənməsi xüsusiyyətləri. “Aqrar islahatların səmərəliliyi və aqroserviz xidmətlərinin təşkili”: “problemlər və onun həlli yolları” konfransının materialları, Azərbaycan Elmi Tədqiqat Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı və Təşkili institutu, Bakı. 2001, 0,12 ç.v.
3. F.N.Əliyeva. Keçid dövründə iqtisadiyyatın Dövlət tənzimlənməsi. “Çox mülkiyyətçilik şəraitində kooperasiyanın inkişafının sosial-iqtisadi

- problemləri” konfransının materialları, Azərbaycan Kooperasiya Universiteti, Bakı, 2002, 0,12 ç.v.
4. F.N.Əliyeva. Makroiqtisadi tənzimlənmədə maliyyə mexanizmi və onun müasir vəziyyəti. “Çox mülkiyyətçilik şəraitində kooperasiyanın inkişafının sosial-iqtisadi problemləri”, Azərbaycan Kooperasiya Universiteti, məqalələr və tezislər toplusu, II buraxılış, Bakı, 2003, 0,57 ç.v.
 5. F.N.Əliyeva. Keçid dövründə İqtisadiyyatın Dövlət tənzimlənməsi: İqtisadiyyatda maliyyə kredit münasibətlərinin mövcud vəziyyəti və inkişaf təmayülləri, məqalələr toplusu, I hissə, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat İnstitutu, Bakı, 2004, 0,5 ç.v.
 6. F.N.Əliyeva. Keçid iqtisadiyyatında aqrar sahənin maliyyə kredit mexanizmi. Jurnal “İqtisadiyyat və Audit”. Bakı, 2004, № 12, 0,25 ç.v.
 7. F.N.Əliyeva. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin maliyyə məsələləri. “Bazar şəraitində kooperasiyanın inkişafının sosial-iqtisadi problemləri” (məqalələr toplusu), Azərbaycan Kooperasiya Universiteti, Bakı, 2004, 0,3 ç.v.
 8. F.N.Əliyeva. Makroiqtisadi tənzimlənmənin maliyyə mexanizminin təkmilləşdirilməsinin bəzi məsələləri. Jurnal “Maliyyə və uçot”, Bakı, 2005, № 3, 0,25 ç.v.
 9. F.N.Əliyeva. İqtisadiyyatın tənzimlənməsinin büdcə mexanizminin rolunun əsaslandırılması. Jurnal “Azərbaycan Aqrar Elmi”, Bakı, 2005, № 1-2, 0,2 ç.v.
 10. F.N.Əliyeva. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin nəzəri əsasları. Jurnal “Maliyyə və uçot”, Bakı, 2006, № 5, 0,2 ç.v.
 11. F.N.Əliyeva. İqtisadiyyatın dövlət tənzimlənməsinin zəruriliyi. Jurnal “Azərbaycan Aqrar Elmi”, Bakı, 2007, № 1-3, 0,2 ç.v.
 12. F.N.Əliyeva. İqtisadi inkişafda investisiya faktoru. “Milli iqtisadiyyatın problemləri” (məqalələr toplusu), II buraxılış, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat İnstitutu, Bakı, 2008, 0,7 ç.v.
 13. Алиева Ф.Н. Роль инвестиций в развитии экономики. Международный научный журнал, Министерство сельского хозяйства Российской Федерации, Москва, 2009, Т 1 0,3 п.л.
 14. F.N.Əliyeva. Makroiqtisadi tənzimlənmədə dövlətin rolunun gücləndirilməsinin zəruriliyi. “Tarix və reallıqlar”. Azərbaycan Kooperasiya Universiteti. Konfransının məqalələr toplusu. II buraxılış, Bakı, 2009, 0,35 ç.v.
 15. F.N.Əliyeva. Makroiqtisadi tənzimlənmənin maliyyə mexanizminin, müasir vəziyyətinin təhlili. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. Elmi İnnovasiya Mərkəzi. Azərbaycanın müstəqilliyinin bərpasının 20 illiyinə həsr olunmuş “Ölkə iqtisadiyyatının inkişafında elmi innovasiyanın rolu” Beynəlxalq Elmi-Praktiki konfransının materialları. 24-25 noyabr 2011-ci il. 0,06 ç.v.
 16. F.N.Əliyeva. Müasir dövrdə dövlət və bazar mexanizminin qarşılıqlı əlaqələrinin təkmilləşdirilməsi. Jurnal “Azərbaycan Aqrar Elmi”, Bakı, 2011. 0.2 ç.v.
 17. F.N.Əliyeva. İqtisadiyyatın makro tənzimlənməsinin maliyyə mexanizminin formalaşmasının bəzi məsələləri. Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi. Aqrar Elm Mərkəzi. Azərbaycan Elmi-Tədqiqat kənd təsərrüfatının

iqtisadiyyatı və təşkili institutu. Aqrar iqtisadiyyat: Müstəqilliyinin 20 ilində mövzusunda Beynəlxalq Elmi-Praktik Konfransın materialları. Bakı-2011. 0.2 ç.v.

18. F.N.Əliyeva. İqtisadi inkişafda maliyyə faktoru. Jurnal “Azərbaycan Aqrar Elmi”. Bakı. 2013. N4. 0.1 ç.v.

Алиева Фируза Наджаф кызы

**Совершенствование финансовых проблем в механизме
государственного регулирования экономики в современных условиях**

РЕЗЮМЕ

Диссертационная работа посвящена проблеме совершенствования финансового механизма государственного регулирования экономики в современных условиях.

Она состоит из введения, трех глав, выводов и списка использованной литературы.

Во введении обосновывается актуальность проблемы, определяются цели и задачи исследования, научная новизна и практическая значимость работы.

Первая глава посвящена проблеме государственного регулирования экономики. Установлены особенности государственного регулирования экономики в современный период, его практическая и научная необходимость.

Во второй главе исследуется современное положение финансового механизма в системе регулирования макроэкономики, подчеркивается особая роль этого механизма в государственном регулировании экономики в современных условиях.

На основе статистических данных подробно исследуется роль и значение финансового и экономического механизмов в регулировании макроэкономики, подчеркивается усиление роли государства в регулировании экономики в современных условиях.

В заключительной главе анализируются основные направления совершенствования финансирования в системе регулирования экономики в современных условиях.

Рассматриваются вопросы, связанные с инвестиционной политикой государства и ее ролью в повышении финансовых ресурсов, изменении структуры экономики- развитием, особенно, аграрного сектора.

Aliyeva Firuza Najaf gizi

Issue of Improving the Financial Mechanism of State Regulation of the Economy Under Modern Conditions

SUMMARY

This thesis explores the issue of the improvement of the financial mechanism of state regulation of the economy under modern conditions. It includes an introduction, three chapters, conclusions, and bibliography.

The introduction identifies the issue, establishes the goals and objectives of the research as well as mentions its scientific novelty and practical significance.

Chapter I explores the issue of the state regulation of the economy. It identifies the characteristics of the state regulation of the economy in modern period as well as its practical and scientific importance.

Chapter II researches the modern standing of financial mechanism in the system of the regulation of macroeconomics and underlines a special role of this mechanism in the state regulation of the economy under modern conditions.

Based on statistical data, the role and significance of financial and economic mechanisms in the regulation of the macroeconomics is thoroughly researched, and the strengthening of the state's role in the regulation of the economy under modern conditions is emphasized.

The conclusion analyzes the main trends in the improvement of financing in the system of regulation of the economy under modern conditions.

Also considered are the issues related with the investment policy of the state and its role in the increase of financial resources, in the changes of the structure of the economy, by development, particularly of agriculture.

**АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

На правах рукописи

АЛИЕВА ФИРУЗА НАДЖАФ кызы

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИНАНСОВЫХ ПРОБЛЕМ В МЕХАНИЗМЕ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ В
СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ**

Специальность: 5308.01 – «Общая экономика»

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание научной степени
доктора философии по экономике

Баку - 2014